

NVO Morakovo

Mislimo, djelujemo i inspirišimo

svoju okolinu za održivi razvoj!

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

“Ekološka održivost naša zajednička budućnost”

Povodom obilježavanja 30 godina ekološke države Crne Gore želimo doprinijeti ekološki održivom razvoju društva i ukazati na opasnosti po ljude i planetu Zemlju od politike ekonomskog rasta koja ne uzima u obzir mogućnosti regeneracije njenih resursa. Ekološki aspekt je dobio na važnosti u toku zdravstvene krize sa kojom se suočavaju društva i ekonomije širom svijeta, pozicionirajući zaštitu prirode i životne sredine visoko na lestevici političke agende. Međusobna povezanost zdravlja, prirode i blagostanja ljudi je utemeljena na inteziviranim naučnim istraživanjima u prethodnom periodu i dobija značajan sektorski pristup i pozicioniranje u državnim politikama i strategijama.

Održivi razvoj je takav oblik razvoja kojim se „zadovoljavaju potrebe današnjih naraštaja, a da se ne ugrožava mogućnost budućih naraštaja u zadovoljavanju njihovih potreba“.

Ciljevi održivog razvoja – Sustainable Development Goals (SDG) – s rokom implementacije do 2030.godine namijenjeni su univerzalnoj primjeni u svim zemljama. U sklopu 17 ciljeva održivog razvoja uravnotežene su tri dimenzije (životna sredina, društvena i privredna dimenzija):

1. Svijet bez siromaštva;
2. Svijet bez gladi;
3. Zdravlje i blagostanje;
4. Kvalitetno obrazovanje;
5. Rodna ravnopravnost; 6. Čista voda i sanitarni uslovi;
7. Pristupačna energija iz čistih izvora;
8. Dostojanstven rad i ekonomski rast;
9. Industrija, inovacije i infrastruktura;

10. Smanjenje nejednakosti;
11. Održivi gradovi i zajednice;
12. Održiva potrošnja i proizvodnja;
13. Zaštita klime;
14. Očuvanje vodenog svijeta;
15. Očuvanje života na Zemlji;
16. Mir, pravda i snažne institucije;
17. Partnerstvom do ciljeva.

(Program Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2030. (2015.))

Koncept održivog razvoja je usmjeren na očuvanje prirodnih ekosistema i na racionalno korišćenje prirodnih bogatstava i povezano s tim, na podizanje kvaliteta životne sredine i kvaliteta života. Održivost, ili održivi razvoj, je suštinski preduslov i krajnji cilj efikasne organizacije brojnih ljudskih aktivnosti na Zemlji. Dimenzije (ekonomska, socijalna i ekološka) održivog razvoja izražavaju istovremeno osnovna polazišta te ideje:

- ljudska bića imaju pravo na zdrav i produktivan život u harmoniji sa prirodom;
- države imaju suvereno pravo da koriste prirodna bogatstva shodno svojoj koncepciji razvoja, ali na način da

time ne štete životnoj sredini drugih zemalja i

- radi boljeg rešavanja ekoloških problema neophodna je međunarodna saradnja.

Održivi razvoj je osnovni princip Ugovora o Evropskoj uniji i prioritetni cilj unutrašnjih i spoljnih politika Unije zasnovan je na sprovođenju Programa Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2030. Ekološka održivost polazi od ekoloških principa: integritasnost, predostrožnost, obnovljivost resur-

sa i preventivno djelovanje, koji treba da budu vodilja društvu u njegovom kretanju u pravcu održivog razvoja. Svi ovi principi, minimizacija uticaja na životnu sredinu – inkorporirani su u regulativu Evropske unije. Princip preventivnog djelovanja je zastupljen u cjelokupnoj politici Evropske unije u oblasti zaštite životne sredine i univerzalna je tehnika za sprovođenje svih principa održivosti. Preventivno djelovanje je glavni metod i pristup u integraciji politike životne sredine u druge politike i odlučivanje.

Životna sredina Crne Gore životna sredina Evrope

Živimo dobro, u okviru ekoloških granica planete” je opšta vizija za životnu sredinu i društvo Evrope do 2050. godine. Tematski prioriteti politike **životne sredine**:

- (1) zaštititi, očuvati i unaprijediti prirodni kapital EU;
- (2) pretvoriti EU u resursno efikasnu, zelenu i konkurentnu privredu s niskim sadržajem ugljenika;
- (3) zaštititi građane EU od pritiska koji se odnose na životnu sredinu i rizika po njihovo zdravlje i blagostanje (Sedmi akcioni program za zaštitu životne sredine (7. EAP)).

„EU prosperitet i zdrava životna sredina potiču iz inovativne, kružne ekonomije u kojoj se ništa ne gubi i gdje se prirodnim resursima održivo upravlja, a biodiverzitet se štiti, vrednuje i obnavlja na načine koji povećavaju otpornost društva.

EU rast s niskim sadržajem ugljenika odavno se razdvojio od upotrebe resursa, postavljajući tempo za sigurno i održivo globalno društvo.” (*Izveštaj o stanju životne sredine: stanje i izgledi za 2020. godinu (SOER 2020)*, Evropske agencija za životnu sredinu (EEA).

EUROPEAN GREEN DEAL

„Evropski zeleni sporazum“ - JAČANJE OTPORNOSTI - Vraćanje prirode u naš život

Evropski zeleni plan svojim ambicioznim ciljevima do 2050. predstavlja instrument stvaranja prvog klimatski neutralnog kontinenta – Zelene Europe.

Evropski zeleni dogovor pruža mapu puta sa aktivnostima za jačanje efikasne upotrebe resursa prelaskom na čistu, kružnu ekonomiju i zaustavljanje klimatskih promjena, povrat gubitka biološke raznolikosti i smanjenja zagađenja.

Elementi Evropskog zelenog plana osnova su za mapiranje politika za njegovo sprovođenje. Politike za sprovođenje nove opšte strategije rasta, odnosno Evropskog zelenog plana uključuju osam tematskih cjelina:

- Povećanje klimatskih ambicija
- Energetska politika (za čistu, pristupačnu i sigurnu energiju u cijelom društvu)
- Industrija za čistu i cirkularnu ekonomiju
- Građevinarstvo (zgrade koje štede

energiju i resurse)

- Održiva i pametna mobilnost
- Obnova biodiverziteta i usluga ekosistema
- „Od polja do stola“ (u poljoprivredi i turizmu)
- Okruženje bez zagađenja

Tri horizontalna područja (jačanje znanja, osnaživanje građana i međunarodna saradnja) koja obuhvataju svih osam tematskih područja i nude dugoročnu perspektivu u postizanju transformacija predviđenih evropskim Zelenim planom/Green Deal-om:

9: Jačanje našeg znanja za podršku evropskom Zelenom planu

10: Osnaživanje građana za tranziciju ka klimatski neutralnoj, održivoj Evropi

11: Ubrzanje tranzicije i pristup čistoj energiji.

„Evropski zeleni dogovor je naša nova strategija rasta – za rast koji daje više nego što oduzima. Pokazuje kako transformirati naš način života i rada, proizvodnje i korišćenja resursa, tako da živimo zdravije i svoje poslovanje učinimo inovativnim. Svi možemo biti uključeni u tranziciju i svi možemo imati koristi od prilika. Pomoći ćemo našoj ekonomiji da postane globalni lider tako što ćemo se

kretati prvi i brzo se kretati.

Odlučni smo da uspijemo zbog ove planete i života na njoj – zbog prirodnog nasleđa Evrope, biodiverziteta, naših šuma i mora. Pokazujući ostatku svijeta kako da bude održiv i konkurentan, možemo ubijediti ostale zemlje da se kreću sa nama“, izjavila je predsednica Evropske komisija Ursula fon der Lajen.

Evropski zeleni dogovor je prilika za poboljšanje zdravlja i dobrobiti naših ljudi transformacijom našeg ekonomskog modela. Naš plan utvrđuje kako smanjiti emisiju, obnoviti zdravlje našeg prirodnog okruženja, zaštititi naše životinje, stvoriti nove ekonomske prilike i poboljšati kvalitet života naših građana. Svi mi imamo važnu ulogu i svaka industrija i država biće dio ove

transformacije. Štaviše, naša odgovornost je da osiguramo da je ova tranzicija pravedna tranzicija, i da niko ne zaostaje dok isporučujemo Evropski zeleni dogovor“, potpredsjednik Evropske komisije Frans Timmermans Evropski (Evropski zeleni dogovor predstavljen je od Evropske komisije 11. decembra 2019. godine u okviru Svjetskog klimatskog samita COP 25 u Madridu).

Plan „Nova generacija EU“

Predstavlja potrebne investicije i raspoložive alate za finansiranje i objašnjava kako da se osigura pravedna i sveobuhvatna tranzicija. Uz novi višegodišnji finansijski okvir za razdoblje od 2021. do 2027., dodatkom za Evropu nove generacije, EU udvostručuje svoj dosadašnji proračun na dva načina: Mehanizmom za oporavak i otpornost i Fondovima regionalne politike Evropske unije.

Zelena agenda za Zapadni Balkan

Zelena agenda za Zapadni Balkan predviđena je **Evropskim zelenim planom**, predstavlja skup politika i mjera kako bi Evropska unija postala klimatski neutralna do 2050. godine. Komisija je u Evropskom zelenom

planu, navela i da će ekološka tranzicija za Evropu biti u potpunosti efikasna samo ako i zemlje, koje je neposredno okružuju, preduzmu efikasne mjere **za energetske tranziciju**.

Potpisivanjem Sofijske deklaracije o Zelenoj agendi za Zapadni Balkan, zemlje regiona obavezale su se na niz konkretnih akcija, uključujući uvođenje takse na emisije ugljen-dioksida i tržišnih modela za podsticanje obnovljivih izvora energije, kao i postupno ukidanje subvencija za ugalj. Ugovorne strane su se, dogovorile da svoje zakone usklade sa klimatskim zakonom EU.

Smernice za sprovođenje Zelene agende definišu aktivnosti u pet ključnih oblasti, koje su iste kao u Evropskom zelenom planu:

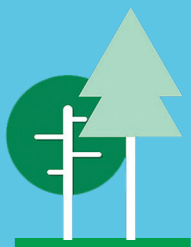
- I **klimatska akcija**, uključujući dekarbonizaciju, energetiku i mobilnost
- II **cirkularna ekonomija**, sa posebnim osvrtom na otpad, recikliranje, održivu proizvodnju i efikasnu upotrebu resursa
- III **biodiverzitet**, čiji je cilj zaštita i obnavljanje prirodnog bogatstva regiona
- IV **borba protiv zagađenja vazduha**, vode i zemljišta i
- V **održiva ruralna područja i lanci za proizvodnju hrane**

Komisija smatra da će digitalizacija biti ključni pokretač aktivnosti u ovim oblastima što se ogleda u njenom konceptu dvostruke tranzicije – zelene i digitalne.

EVROPSKI KLIMATSKI PLAN

Evropska unija: integrisana klimatska i energetska politika
Evropska komisija predstavila je plan borbe protiv klimatskih promjena čija je svr-

ha da se do 2030. smanji emisija gasova efekta staklene bašte na 55 odsto nivoa iz 1990. godine. Krajnji cilj je njihovo potpuno eliminisanje do 2050.

“Da, to će biti teško”, izjavio je Frans Timermans šef Evropske unije za klimatske politike. “Međutim, to je naša obaveza – jer ako se odreknemo potrebe da pomažemo čovječanstvu, propali bismo ne samo mi, već i naša djeca i unuci. Cijena neuspjeha bili bi ratovi vođeni zbog vode i hrane.”

Pariški sporazum o klimi, potpisan 2016. godine, ima za cilj zadržati rast globalne temperature znatno ispod 2 stepena

Celzijusa, a po mogućnosti unutar maksimalnih 1.5°C, kako bi se spriječile najgore posljedice klimatskih promjena.

Biodiverzitet

DEKADA OBNOVE EKOSISTEMA

Sveobuhvatna Strategija o očuvanju biodiverziteta u EU do 2020. određuje prioritete djelovanja koji su usmjerene na:

- zaštitu najvažnijih staništa i vrsta u EU;
- očuvanje i restauraciju usluga ekosistema i biodiverziteta u ruralnim područjima EU;
- očuvanje i restauraciju usluga ekosistema i biodiverziteta u morskom području EU;
- jačanje mogućnosti regionalnog i teritorijalnog razvoja sa biodiverzitetom u EU;
- značajno smanjenje uticaja invazivnih neautohtonih vrsta i genoti-

pova na biodiverzitet EU (2020 Biodiversity Strategy for the EU).

Zato je *biodiverzitet* (raznolikost unutar vrsta, između vrsta i ekosistema) od presudnog značaja za zdravlje ljudi, ekonomije i obezbjeđivanje sredstava za život. Jedna ilustrativna činjenica glasi: 7,6 milijardi ljudi predstavlja samo 0,01% svih živih bića na Zemlji, dok je čovječanstvo prouzrokovalo gubitak 83% svih divljih sisara i polovine svih postojećih biljaka (gubitak biodiverziteta i urušenje ekosistema predstavljaju jedan od prvih pet rizika u Izvještaju o globalnom riziku Svjetskog ekonomskog foruma 2020).

Pet razloga zbog kojih je biodiverzitet bitan:

- biodiverzitet obezbjeđuje zdravstvenu bezbjednost i sigurnost hrane
- biodiverzitet pomaže u borbi protiv bolesti
- biodiverzitet donosi korist biznisima
- biodiverzitet pruža sredstva za život
- biodiverzitet nas štiti

*Više o temi na web stranici Svjetskog ekonomskog foruma/World Economic Forum.

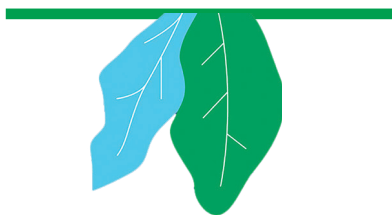
Održivost biodiverziteta je temelj zdravlja Planete i ima direktan uticaj na život svih organizama na Zemlji, (SDGs) Cilj 15. Održivo upravljati šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta i spriječiti uništavanje biodiverziteta; (SDGs) podcilj **15.5 Preduzeti hitne i značajne aktivnosti za smanjivanje degradacije prirodnih staništa, zaustaviti gubitak biodiverziteta i, do kraja 2020. g., zaštititi ugrožene vrste i spriječiti njihovo izumiranje.**

Specijska i ekosistemska raznovrsnost Crne Gore jedna je od najvećih u poređenju sa teritorijama sličnih veličina u Evropi. Osnovne karakteristike biološke raznovrsnosti Crne Gore su: veliko bogatstvo vrsta divlje flore i faune (specijski diverzitet); veliki broj endemičnih, endemno-reliktnih i reliktnih vrsta flore i faune od međunarodnog značaja; veliki broj različitih tipova i varijanti ekosistema (ekosistemski diverzitet); te velika koncentracija vrsta i ekosistema na malom prostoru.

Životna sredina – Evropska unija – Crna Gora

“Svjesni duga prema prirodi, izvoru našeg zdravlja i inspiraciji naše slobode i kulture, posvećujemo se njenoj zaštiti u ime sopstvenog opstanka i budućnosti potomstva ...“ Donošenjem ove Deklaracije Crna Gora prema prirodi uspostavlja državni odnos.

(Deklaracija ekološke države Crne Gore, “Sl. listu RCG”, br. 39/91)

Monografija “Ekološka država Crna Gora - definicija i osnove strategije,” - “Prepoznat je veliki potencijal razvoja Crne Gore na načelima ekološke države i održivog razvoja, kao što su: turizam (primorski, planinski, banjski, zdravstveni, kongresni, nautički, obrazovni, lovni, seoski); energija (hidroenergija, uključujući male

elektrane, korišćenje gasa, vjetra, sunca, geotermalne, nafte); poljoprivreda (očuvanje poljoprivrednih rejona od degradacije, od industrijskog zagađenja, kao i prenamjene osnovnih potencijala Zetske ravnice, Bjelopavličke ravnice, Nikšićkog polja ...” (Vlada Crne Gore 1992.)

„Crna Gora je demokratska, socijalna i ekološka država“ (Ustav Crne Gore 1992.)

Analiza o ostvarenjima i izazovima ekološke države – 20 godina ekološke države Crne Gore (2013.)

Studija “Pravci razvoja Crne Gore kao ekološke države” (2001.) “Strategiju realizacije ciljeva razvoja Crne Gore ekološke države”. Značaj ovog dokumenta ogleda se u potrebi ostvarivanja međugeneracijskog konsenzusa kao i promjene načina privređivanja i potrošnje.

U udruženoj akciji nevladinih ekoloških organizacija, UNDP i Vlade Crne Gore, 2002. godine reafirmisana je ideja Crne Gore kao ekološke države i njenog održivog razvoja. Usljedilo je formiranje Nacionalnog savjeta za održivi razvoj Crne Gore.

Pristupilo se pripremi i izradi Nacionalne strategije održivog razvoja, uz najširu participaciju lokalne samouprave, naučno-stručnih institucija, nevladinih organizacija, poslovne zajednice i državnih organa. Strategija, kao i Akcioni plan, bazirani su na konceptu balansiranja tri stuba održivog razvoja – ekonomskog, društvenog i ekološkog, uz definisanje dva dodatna stuba održivog razvoja Crne Gore – kulturni i etički.

Prvi Ustav nezavisne države Crne Gore u svojoj preambuli, a i u konkretnim članovima, sadrži odredbe o posvećenosti Crne Gore zaštiti životne sredine i razvoju baziranom na principima održivosti. U preambuli se navodi da se Ustav donosi na osnovu „uvjerenja da je država odgovorna za očuvanje prirode, zdrave životne sredine, održivog razvoja, uravnoteženog razvoja svih njenih područja i uspostavljanja socijalne pravde”. Crnu Goru kao „građansku, demokratsku,

ekološku i državu socijalne pravde, zasnovanu na vladavini prava”) određuje član 1 Ustava, koji i potvrđuje odrednicu iz Ustava iz 1992. godine.

(Ustav 2007. godine)

„Crna Gora kakvu želim“, životna sredina je identifikovana kao jedna od najvećih prednosti i mogućnosti zemlje. (Izveštaj o nacionalnim konsultacijama o postmilenijumskim razvojnim ciljevima.)

„Crna Gora je ekološka država u kojoj je ostvaren tradicionalni sklad čovjeka i njegovog prirodnog okruženja, **u kojoj je životna sredina zdrava**, a vrijednosti biodiverziteta, voda, mora, vazduha, zemljišta, prostora, kao i vrijednosti ostalih prirodnih resursa unaprijeđene i sačuvane za generacije koje dolaze”. **(Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030.)**

Crna Gora je na Međuvladinoj konferenciji u Briselu 2018. godine otvorila pregovore o poglavlju **27 – Životna sredina i klimatske promjene**.

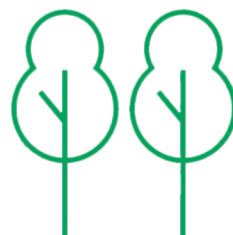
U periodu od donošenja Deklaracije o ekološkoj državi, u Crnoj Gori je donijet je veliki broj propisa kojima se reguliše oblast životne sredine i prirode. Donijeto je više zakonskih i podzakonskih akata koji regulišu pojedine oblasti životne sredine. Najveći broj tih akata je, u cjelini ili djelimično, harmonizovan sa zakonodavstvom Evropske unije, odnosno sa njenim Poglavljem 27 - Životna sredina i klimatske promjene, koje predstavlja pravnu tekovinu u oblasti životne sredine i klime.

Promjene koraka u pravom smjeru u procesu, koji ima ambiciju da upozna, promoviše i poveže prepoznate aktere koji svojim zna-

njem mogu doprinijeti izradi *Mape puta Crne Gore ka cirkularnoj ekonomiji* i u suštini implementaciji koncepta održivog razvoja odnosno konkretizaciji ideje održive ekonomije. To podrazumijeva tranziciju sa sadašnje linearne prema cirkularnoj ekonomiji.

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma predložilo u je da se u susret 20. septembra 2021., nakon 30 godina od usvajanja Deklaracije ekološke države Crne Gore, "realizuje program aktivnosti/akcija, koji će doprinijeti oživljavanju ove razvojne ideje, ali i preispitivanju dalje posvećenosti i njene adekvatne realizacije" (**Informacija Vlade Crne Gore, jun 2021**).

Da je ekološka održivost naša zajednička budućnost ukazuju sve aktivnosti u okviru projekta "Mislimo, djelujmo, inspirišimo svoju okolinu za održivi razvoj", čime na najbolji način doprinosimo akciji oživljavanja koncepta: Crna Gora – ekološka država, sa željom da se dobije nova razvojna dimenzija socio-ekonomske strukture i transformativne ruralne ekonomske sredine napuštanjem neodrživih vrijednosti, normi i razvojnih obrazaca, rješavajući izazove zaštite životne sredine na ciljevima održivog razvoja i oporavka društva i ekonomije od pandemije izazvane COVID-19, za kvalitet života stanovnika i bolju ruralnu infrastrukturu.

Ova publikacija je kreirana kroz projekat Mislimo, djelujmo i inspirišimo svoju okolinu za održivi razvoj ! koji realizuje NVO udruženje za očuvanje prirode i promociju turizma Morakovo u partnerstvu sa NVO Demokratske evropske inicijative, podržan je od Centra za građansko obrazovanje (CGO) u okviru programa OCD u Crnoj Gori - od osnovnih usluga do oblikovanja politika - M'BASE, koji se finansira iz sredstava Evropske unije

Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost NVO udruženja za očuvanje prirode i promociju turizma Morakovo i ni na koji način ne odražava stavove CGO-a ili Evropske unije.

Za više informacija o projektu kontaktirati:

NVO udruženje za očuvanje prirode i promociju turizma Morakovo

Župa Nikšićka, 81400 Nikšić

Email:

morakovo.nvo@gmail.com

Mobtel:

+382 (0) 68 012 790

<https://nvomorakovo.me/>

Facebook:

<https://www.facebook.com/nvomorakovo/>

Instagram:

<https://www.instagram.com/morakovonvo/>

Youtube:

<https://www.youtube.com/channel/UCFPx0ojyFW-e3tXEFhuTpFQ/featured>